

Alexander Trizuljak bol bývalým režimom oceňovaný aj prenasledovaný

Lenka Chlebanová

Pripomeňme si jedinečnú a zároveň zložitú osobnosť sochárskeho velikána, ktorý by 15. mája 2021 oslávil svojich nedožitých sto rokov. V malej obci Varín pri Žiline žil koncom 19. storočia roľník, ktorého vysmiali, keď nevedel napočítať do desať po maďarsky. Cez noc sa to síce naučil, no zaumienil si, že svojim deťom dopraje lepšie vzdelanie, aby nikdy nezažili podobné poníženie. Išlo o otca známeho sochára Alexandra Trizuljaka. Ten sa narodil 15. mája v roku 1921 ako piate z deviatich detí a zároveň prvé dieťa z druhého manželstva, ktoré jeho otec uzavrel po tom, ako ovdovel.

Už počas štúdia na reálnej škole v Žiline, kde bol spolužiakom Vincenta Hložníka, si ich umelecké nadanie všimol učiteľ kreslenia Zdeněk Balaš. Alexandrovým rodičom odporúčal, aby jeho talent ďalej podporovali a rozvíjali. Trizuljak v roku 1939 zmaturoval, ale vojna odložila jeho plány na ďalšie štúdium na neurčito. Po jej skončení sa v roku 1945 prihlásil na pražskú Akadémiu výtvarných umení, kde sa stal žiakom profesora Karla Pokorného. V Prahe mal Trizuljak možnosť zoznámiť sa s osobnosťami českého disentu.

V Prahe mal Trizuljak možnosť zoznámiť sa s kresťanskými študentmi a intelektuálmi zhromaždenými okolo profesora Josefa Zvěřinu, a tým aj s osobnosťami českého disentu. Jeho zachované študentské práce obsahujú už v tom čase kresťanské motívy, akými bolo napríklad Nepoškvrnené počatie, dnes umiestnené vo výklenku kostola v Spišskej Belej, alebo Boží hrob vo Varíne. Sakrálné námety teda od počiatku tvorili integrálnu súčasť jeho tvorby.

Vyvrcholením týchto snáh a akýmsi verejným prihlásením sa k viere bola jeho plastika Ukrižovaného Krista v kostole v bratislavskom Lamači.

Prvé úspechy

O štyri roky neskôr ako čerstvý absolvent pomáhal zakladať Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave, kde bol dopyt po študovaných a talentovaných umelcoch. V pozícii asistenta sa tam spoznal so svojou manželkou Evou, ktorá tam vtedy študovala. Päťdesiate roky boli presýtené budovateľskou atmosférou plnou nadšenia a mladí umelci v sebe nosili podobný tvorivý zápal. Alexander Trizuljak bol ako nadšený vlastenec taktiež uprostred týchto tvorivých snáh.

Štátne objednávky v štýle socialistického realizmu mu dávali možnosť navrhovať sochy do verejných priestorov v monumentálnych rozmeroch. To vyhovovalo aj jeho predstavám, keďže realistická škola, ku ktorej ho viedli v Prahe, presne vyhovovala vtedajším požiadavkám.

Jeho rané plastiky už skôr zachytávali postavy z bežného života ako roľníkov či baníkov. Jeho záujem o každodenný život pracujúceho človeka a akýsi ľudový či národný rozmer sa stal integrálnou súčasťou jeho tvorby v tejto etape. Jeho umenie v tom čase by sa dalo nazvať angažovaným, ale nie ideologickým. Tým, že nikdy nebol členom komunistickej strany, ho čisto ideologické zákazky obchádzali. Štátne objednávky v štýle socialistického realizmu mu dávali možnosť navrhovať sochy do verejných priestorov v monumentálnych rozmeroch.

Alexander Trizuljak v päťdesiatych rokoch svoju vieru nijako nezapieral, ale ani neakcentoval. Prioritou preňho bola tvorivá práca a možnosti, ktoré mu atmosféra doby ponúkala. Početné architektonické diela, ktoré v tej dobe vyrastali ako huby po daždi, boli často dopĺňané sochárskymi plastikami. Trizuljak a jeho rovesníci – umelci a sochári – sa teda na nedostatok práce sťažovať nemohli.

Míľnikom v jeho tvorbe bolo, keď sa stal členom víťazného kolektívu autorov v súťaži o výzdobu Slavína. Za svoju plastiku vojaka stojaceho na vrchole pylónu, ktorú nazval Víťazstvo, získal v roku 1959 Štátnu cenu Klementa Gottwalda. Trizuljak vo svojom denníku píše, že cítil autentickú vďačnosť za oslobodenie nášho územia sovietskymi vojskami. Vojaci, ktorí vtedy bojovali a umierali na fronte, boli jeho rovesníci a on pociťoval k ich obeti veľkú úctu.

Polovica jeho spolužiakov z reálneho gymnázia sa totiž z vojny nikdy nevrátila. Jedna vec bola vďačnosť za oslobodenie a vzdanie úcty padlým vojakom a druhá zas politická situácia a to, ako sa Sovietsky zväz správal k podrobeným krajinám. Túto politickú a umeleckú rovinu vo svojej tvorbe Trizuljak vždy striktno oddeľoval.

Za svoju plastiku vojaka na Slavíne, ktorú nazval Víťazstvo, získal v roku 1959 Štátnu cenu Klementa Gottwalda.

Tým, že pochádzal z robotníckej rodiny, mal čistý kádrový posudok. To mu umožnilo študovať a neskôr sa aj umelecky realizovať. Z hľadiska viery na seba či svojej najbližšej rodine v tých rokoch nepocítil nijakú diskrimináciu či prenasledovanie. Je pravdou, že päťdesiate roky sa niesli v ovzduší strachu a Trizuljak smerom navonok svoje kresťanské presvedčenie nijako zvlášť neprejavoval.

Viera a sakrálne umenie

Keď sa však v šesťdesiatych rokoch pomery uvoľnili, naštartovali sa aj jeho aktivity súvisiace s prežívaním viery. V spise, ktorý sa nachádza v dokumentoch ŠtB, sa o Trizuljakovi píše, že udržiaval kontakty s biskupom Lazíkom a komunikoval s ním o výstavbe kostolov či chodieval na návštevy k Svätému Otcovi do Ríma. V roku 1961 tam totiž vznikol Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, kde sa združovali mnohí kresťanskí intelektuáli, ktorí emigrovali. Trizuljak sa s mnohými osobne poznal a mal tiež kontakt s kardinálom Tomkom a biskupom Hnilicom, ktorých viackrát spolu s rodinou navštívil.

Ako umelca ho tiež zaujímali zmeny v liturgickom priestore, ktoré nastali po Druhom vatikánskom koncile. Okrem vlastnej sochárskej tvorby sa tak venoval aj tvorbe interiérov nových kostolov. Tieto jeho aktivity boli verejne známe a boli aj príčinou zvýšeného záujmu a sledovania príslušníkov Štátnej bezpečnosti. Paradoxné je, že v roku 1969 ho sám štát vyslal do Ríma ako člena kultúrnej delegácie pri príležitosti výročia 1100 rokov od úmrtia svätého Cyrila.

O to väčším prekvapením bolo, keď v roku 1972 dostal Trizuljak hodinovú výpoveď z Vysokej školy výtvarných umení, kde pôsobil viac ako dvadsať rokov. Nepomohla mu ani povest' autora Slavína a jeho reputácia bola kvôli spomínaným náboženským aktivitám pošramotená. Od tej chvíle už Trizuljak nezískal na dlhšie obdobie žiadnu väčšiu štátnu objednávku. V sedemdesiatych rokoch totiž svoju činnosť rozbehli takzvané umelecké komisie, ktoré mali na starosti rozdeľovanie týchto zákaziek. Trizuljak tak prišiel aj o miesto docenta na vysokej škole, aj o prácu na monumentálnych dielach a musel čeliť existenčným ťažkostiam.¹

Ako bolo spomínané ako umelca ho tiež zaujímali zmeny v liturgickom priestore, ktoré nastali po Druhom vatikánskom koncile v roku 1969. Okrem vlastnej sochárskej tvorby sa tak venoval aj tvorbe interiérov nových kostolov. A v tomto období v roku 1973 vytvoril pre farský kostol sv. Petra a Pavla vo Vyšnom Hrušove korpus na hlavnom oltárnom kríži, ktorý dodnes tam dominuje vo svojej kráse a umeleckom štýle národného umelca a trpiteľa pre vieru Alexandra Trizuljaka.

Vo farskej kronike sa nachádza jeho rukopis z návštevy kostola: „Na sviatok sv. Klementa 15. marca 1990 navštívili sme kostol zasvätený sv. Petrovi a Pavlovi vo Vyšnom Hrušove. Spomínali sme na roky výstavby kostola a výzdobu umeleckú umelcami A. Trizuljakom, Pavlom Hložníkom a Ladislavom Záborským v roku 1973 – 23. apríla, filmovali a fotografovali sa na pamiatku obetavosti kresťanského slovenského ľudu na Slávu nášho Pána Boha.“ Tu sú prítomní a podpísaní umelci, ktorí sa podieľali na umeleckej výzdobe interiéru kostola. A. Trizuljak zhotovil korpus a kríž. Umelec, akademický maliar Ladislav Záborský, ktorý projektoval a osobne riadil zasklenie farebných okien, zomrel 31. 12. 2016 ako 95 ročný. A nádejný slovenský umelec Ing. Pavol Hložník (syn Vincenta Hložníka), ktorý čoskoro zomrel ako 25 ročný. Umelecká elita prišla do kostola v slobodných časoch pozrieť si svoje diela vytvorené na Božiu slávu v časoch neslobodných.

¹ Lenka Chlebanová : *Alexander Trizuljak bol bývalým režimom oceňovaný aj prenasledovaný*. Denník Postoj, Kultúra, 15. mája 2021.

In: <https://www.postoj.sk/68218/alexander-trizuljak-bol-byvalym-rezimom-ocenovany-aj-prenasledovany>

Na svätob sv. Klementa
15. mája 1990 rozostrelí sme
kostol zasvätený sv. Petru a Pavlu
v Vyšňom Hvozdne.
Súčasťou sme sa stali aj s
Pastorom a rektorom kmeľov
Kmeľom A. Tazulcom, Pólom
Hozňakom a L. Zbrodčom
v. l. 1973-23. apríle,
klmami a fotografiami
se pamätajú obeť sv. Anžského
kvardokolu tu se Svätu sv. Kľa Bka.

Miranda trusaj
Gaz ju
more trusaj
Kula Gend

Touto spomienkou mu chceme vyjadriť svoju vďaku za sakrálne dielo pre našu farnosť.

15. mája 2021

ThDr. Jozef Gnip, PhD.